

І.В. Охременко, О.С. Лушпай

*Херсонський державний університет,
i.ochremenko@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ЯРУЖНО-БАЛКОВОЇ СИСТЕМИ ГОРНОСТАЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність теми дослідження. В умовах пошуку ефективних шляхів оптимізації сучасного природокористування виникає необхідність детального обстеження територій. Не винятком є і Херсонська область. Наразі відсутні дані про яружно-балкову систему, не відображено особливостей поширення ярів, їх стан, наслідки впливу на сільськогосподарські угіддя, забудовані території. Все це, зумовлює підвищення інтенсивності деградації земель.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблема вивчення ярів та лінійної ерозії була предметом дослідження геоморфологів, ґрунтознавців, ландшафтознавців, екологів.

Важлива роль у виявленні механізмів яроутворення, вивченні ступеня ураження ярами різних частин земної поверхні, класифікації форм лінійної ерозії належить таким вченим, як В. Масальський, А. Козьменко, Е. Керн, Д. Арманд, С. Соболев, Б. Косов, М. Заславський, К. Зоріна. В Україні ці питання досліджували Н. Розов, Н. Шикула, Ю. Грубрін, І. Сазонов, О. Пилипенко, М. Штофель, О. Кисельова, І. Ковальчук та ін.

Мета дослідження-виявити закономірності та фактори впливу на яружно-балкову систему в межах Горностаївського району Херсонської області. У зв'язку з цим вирішено такі завдання: 1) прийнято теоретико-методичні засади дослідження; 2) на основі власних польових спостережень досліджено стан яружно-балкової системи Горностаївського району Херсонської області (картографовано, складено профілі).

Отже, **об'єкт дослідження**-яружно-балкова системи в межах Горностаївського району Херсонської області. **Предмет** – особливості

сучасного стану яружно-балкової системи Горностаївського району Херсонської області.

Дослідження базувалося здебільшого на основі методичних підходів І.П. Ковальчука[2, 3 та ін.]. Головними етапами стали:

- 1) збирання статистичної, картографічної, літературної та аерокосмічної інформації про яри;
- 2) узагальнення отриманої інформації;
- 3) типізація форм рельєфу, створених процесами лінійної ерозії та їх водозборів;
- 4) проведення картометричних досліджень ярів, створення різночасових одномасштабних карт густоти ярів, щільності їх вершин;
- 5) визначення ключових ділянок і типових ярів для постановки напівстаціонарних досліджень лінійної ерозії;
- 6) нівелювання повздовжніх і поперечних профілів ярів, закладання реперів для визначення інтенсивності лінійного їх росту, змін об'єму, глибини і площі, розвитку схилових процесів;
- 7) польове картографування стану ярів з відображенням на плані зон активного прояву в них схилових і донних процесів;
- 8) аналіз умов і чинників розвитку яркової ерозії (насамперед гідрокліматичних, геолого-геоморфологічних, ґрунтово-рослинних, соціально-економічних, антропогенно-техногенних);
- 9) морфометричний аналіз водозборів ярів;
- 10) визначення кількості “точок росту” ярів (за допомогою різночасових великомасштабних топографічних карт, аерокосмофотознімків, польового обстеження яружно-балкових систем);
- 11) визначення інтенсивності лінійного, площинного та об'ємного росту ярів (за даними напівстаціонарних і порівняльно-картометричних досліджень, 3-D моделювання, результатів порівняльного аналізу різночасових аерокосмознімків, анкетування місцевого населення тощо);
- 12) визначення потенціалу лінійного, площинного та об'ємного росту ярів;

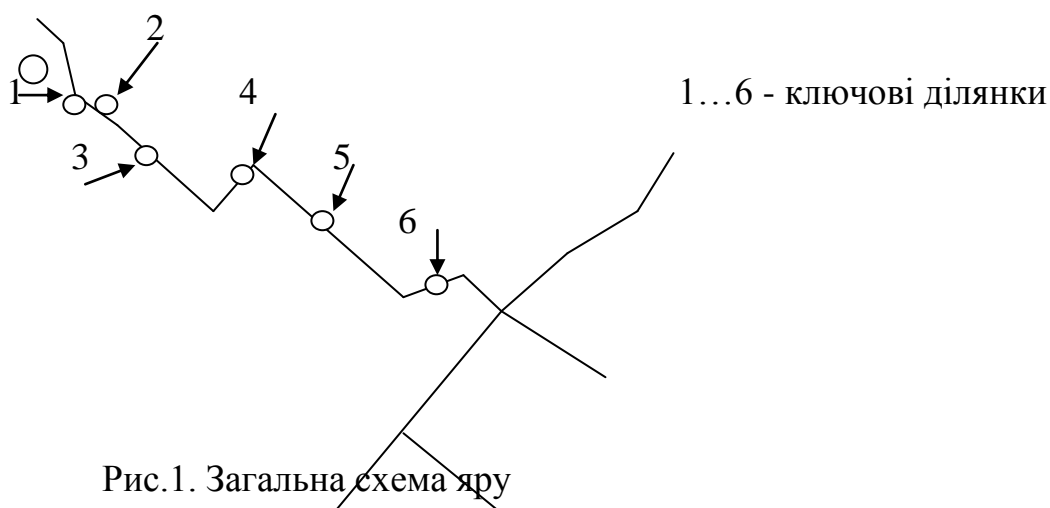
13) прогнозування розвитку ярів (лінійного росту, збільшення площі, кількості вершин, об'єму тощо) з різною завчасністю (10, 25, 50, 100 років);

14) визначення втрат (фізичних, економічних, екологічних) та масштабів погіршення якості земельних і пов'язаних з ними інших видів ресурсів під впливом розвитку яружної ерозії;

15) обґрунтування системи організаційно-господарських, стокорегулювальних, ґрунтозахисних, інженерно-технічних, агролісомеліоративних заходів, спрямованих на припинення росту ярів у довжину і за площею, закріплення схилових поверхонь і вершин ярів рослинністю, оптимізацію стану і використання заручених територій.

Найважливішими параметрами, якими характеризуються яри, є: довжина яру; глибина яру (мінімальна, середня, максимальна), ширина (у різних частинах: верхній, середній, нижній); крутизна схилів яру; довжина схилів яру; об'єм яру; форма повздовжнього профілю; кількість вершин. Крім того, необхідно звернути увагу на: а) приуроченість яру до певного елемента рельєфу (схилу, тераси тощо); б) тип відкладів, у яких сформувався яр (пухкі, корінні, одночленні, багаточленні); в) тип яру (з урахуванням способу утворення, стадії розвитку, приуроченості до певних елементів рельєфу) тощо [1-3 та ін.].

Наведемо дані по одному з найбільш типових ярів району дослідження. Його схему представлено на рис.1, де 1...6 – ключові ділянки детального комплексного обстеження з профілюванням (рис. 2-7). Місцезнаходження – с.Заводівка.

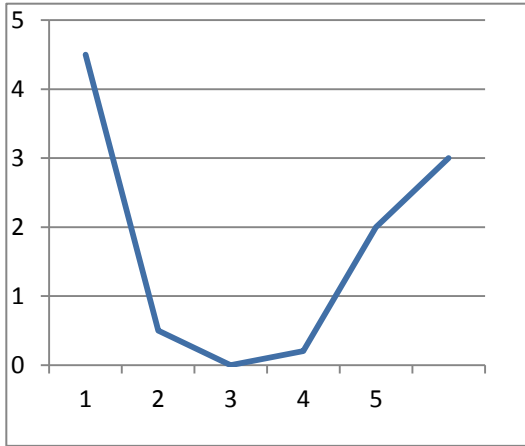

Рис.2. Профіль яру в ключовій ділянці №1

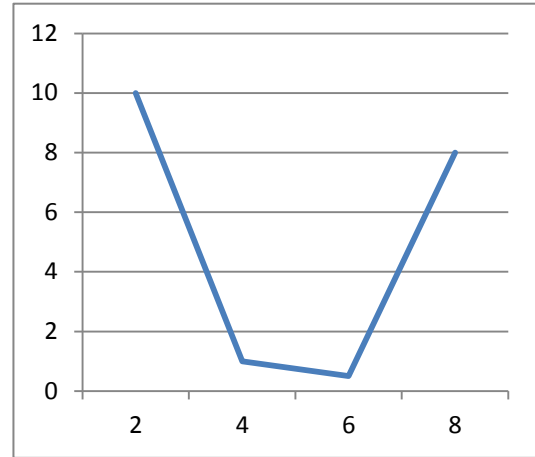

Рис.3. Профіль яру в ключовій ділянці №2

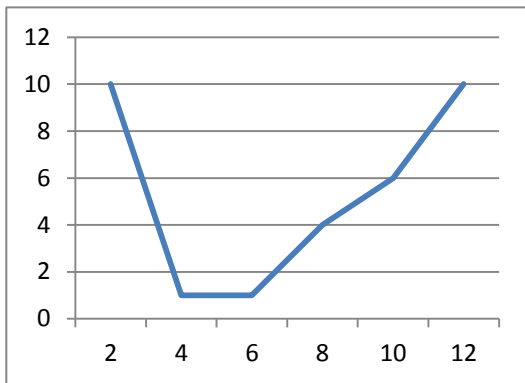

Рис.4. Профіль яру в ключовій ділянці №3

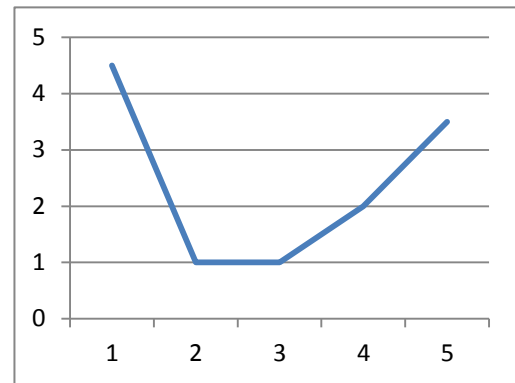

Рис.5. Профіль яру в ключовій ділянці №4

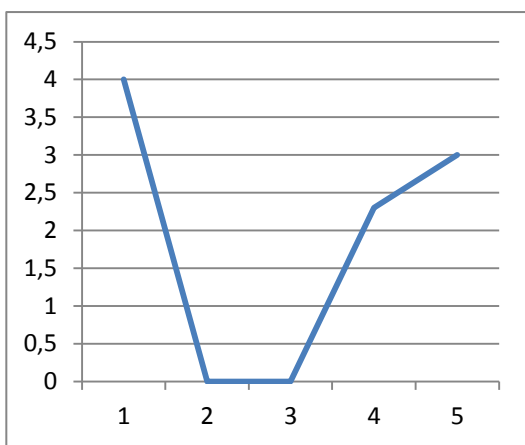

Рис.6. Профіль яру в ключовій ділянці №5

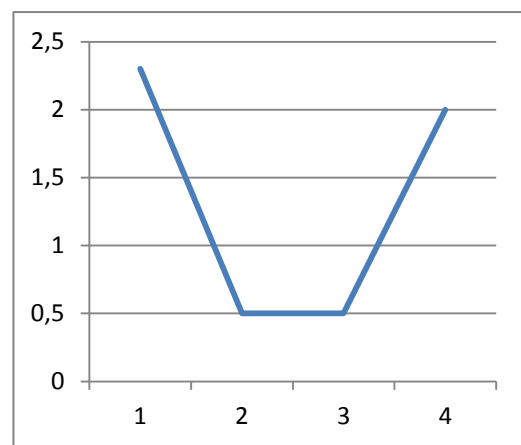

Рис.7. Профіль яру в ключовій ділянці №6

За результатами проведених досліджень можна зробити такі **висновки**. Дана яружно-балкова система сформувалась під впливом водно-ерозійних факторів Каховського водосховища, відклади представлені вапняковими та глинистими осадовими породами, що зумовлює низьку протиерозійну стійкість та значну розчленованість рельєфу. Схили північно-східної експозиції яружно-балкової системи переважно вапнякові і характеризуються підвищенням інтенсивності протікання ерозійних процесів. Крім того, корективи вносить режим опадів і характер рослинності. Рослинний покрив неоднорідний. У ділянках, де він взагалі відсутній (ключові ділянки 3,4) простежується більше розростання яру, характер інтенсивності випадання опадів зливових, твердих (у вигляді снігу) також впливає на розмив ярів, насамперед це поверхневий стік талих і дощових вод, все це провокує розвиток лінійної ерозії тощо. Дана територія втратила своє значення як сільськогосподарське угіддя та використовується як пасовище.

Проведені нами дослідження можна розглядати як початковий етап створення кадастру яружно-балкової системи Херсонської області.

Список літератури

1. Зорина Е.Ф. География овражной эрозии / Е.Ф. Зорина. - М.: МГУ, 2006. - 324 с.
2. Ковальчук І.П. Актуальність та методичні засади дослідження ярів і формування їх кадастру / І.П. Ковальчук, Т.О. Євсюков. // Геодезія, картографія і аерофотознімання. - Вип. 77. - 2013. - С.13-19.
3. Ковальчук І.П. Распространение, тенденции развития и прогнозы овражной эрозии в западном регионе Украины / И.П. Ковальчук, Я.С.Кравчук, С.И.Волос, М.Я.Симоновская // Тез. докл. Всесоюзн. конф. "Эрозиоведение: Теория, эксперимент, практика". — М.: Изд-во Моск.ун-та, 1991. — С. 80–81.